

Přípravná třída

pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí

Cíle a prostředky

Cílem přípravné třídy je systematicky připravovat děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí k bezproblémovému začlenění do vzdělávacího procesu od 1. ročníku základní školy a předcházet u nich případným neúspěšným začátkům ve školní docházce, které by mohly ohrozit průběh jejího dalšího vzdělávání a jejich perspektivy v dalším životě.

Stanoveného cíle se dosahuje uplatňováním nejrůznějších výchovně vzdělávacích prostředků., které svým obsahem i formou odpovídají stupni vývoje dětí. Základem je organizovaná činnost dětí – různé druhy her (didaktické, konstruktivní, soutěživé), rozhovor, učení, vycházky, pracovní, pohybové, hudební a výtvarné činnosti.

Těžiště práce spočívá v rozumové výchově, skládající se z několika složek (jazykové a komunikativní výchovy, rozvoje matematických představ a rozvoje poznání) a v rozvíjení zručnosti a praktických dovedností dětí. Velký význam má pro tyto děti také výtvarná, hudební a tělesná výchova.

Dokumentace

Přípravnou třídu je možno zřizovat při základních, případně mateřských a zvláštních školách s počtem 12 – 15 dětí.

Jestliže je přípravná třída zřízena při základní nebo zvláštní škole, počítá se do doby vyučování 20 vyučovacích hodin, rozdělených na kratší časové úseky se střídáním činnosti podle potřeb dětí. Pokud je zřízena na mateřské škole, podřizuje se režimu mateřské školy.

Přípravná třída se nezapočítává do povinné školní docházky, děti se neklasifikují. K dokumentaci se používá třídní kniha a třídní výkaz s katalogovými listy pro nižší stupeň (na mateřské škole dokumentace pro mateřskou školu). Na konci školního roku se stručně zhodnotí, s jakým výsledkem dítě přípravnou třídu

absolvovalo. Děti nedostávají vysvědčení, na konci přípravné třídy obdrží např. „Pochvalný list“ nebo jiné obdobné osvědčení o návštěvě této třídy.

Organizace výchovného a vzdělávacího procesu v přípravné třídě

Výchovný a vzdělávací program pro přípravnou třídu je zpracován do okruhu učiva. Učivo v těchto okruzích je rozpracováno orientačně. Každá škola si podle svých podmínek a na základě znalostí úrovně vývoje dětí v konkrétní přípravné třídě vypracuje vlastní rámcově výchovně vzdělávací plán (s možností korekce). Rozhodující jsou vždy individuální možnosti a schopnosti dětí, jejich tempo zvládnání požadavků. O tom, co a v jakém rozsahu budou jednotlivé děti schopny zvládnout a o korektním výběru činností by měl rozhodovat třídní učitel, který zná dobře specifické problémy těchto dětí. S dětmi je třeba postupovat takovým tempem, aby je práce v přípravné třídě zaujala a zároveň v co největší míře napomáhala jejich rozvoji. Přípravná třída je obdobím, které musí dětem ponechat dostatek a prostoru, aby se mohly postupně seznámit s novou situací, tj. přizpůsobit se a přivyknout všem změnám (nové roli, nové společnosti, novým požadavkům časového řádu). Organizace i program přípravné třídy by měly být maximálně přizpůsobeny vývojovým a jazykovým možnostem dětí a jejich potřebám.

Na samém počátku přípravné třídy je třeba velké trpělivosti. Děti je často nutné učit i těm nejzákladnějším návykům. K navázání kontaktu je vhodné využít například maňásku. Začíná se obvykle s hygienickými návyky a přizpůsobením se kolektivu. Pomalu se přechází k didaktickým a konstruktivním hrám, při kterých děti hravou formou pochopí daný úkol a snáze jej zvládají. Všechno má ve třídě své místo, svůj řád a tím si děti lépe zapamatují, co kam patří a k čemu slouží.

Pro práci v přípravné třídě je velmi důležité vytvoření příjemného prostředí a radostného ovzduší, aby děti odcházely domů s pocitem uspokojení ze dne prožitého ve škole a těšily se na každý další den.

K plnění výchovných a vzdělávacích úkolů je zapotřebí využívat všech, i netradičních metod a forem výuky, děti je třeba v co největší míře motivovat, vzbuzovat jejich zájem o zadaný úkol a jeho dokončení. Jednotlivé činnosti musí být do programu zařazovány promyšleně, s ohledem na rovnováhu psychického zatížení dětí – střídat živější pohyb s klidnou prací u stolečků, náročnější činnosti s méně náročnými. Délku vyučovací jednotky (zaměstnání) si určuje učitel podle toho, co je předmětem činnosti, podle stavu pozornosti dětí či jejich únavy. Na konci přípravné třídy by měly být děti schopny soustředění asi na 20 minut.

Každé dítě je třeba také často chválit a umožnit mu prožít uspokojení z dobře vykonané práce. Od učitele se vyžaduje práce v přípravné třídě nejen velkou trpělivost, ale i značnou pedagogickou tvořivost. Jeho role spočívá především v vytváření motivujícího a stimulujícího prostředí. Proto velmi záleží na výběru osobnosti učitele pro přípravný ročník, na jeho schopnosti navázat kontakt s dětmi a také s rodiči. Měl by to být kvalifikovaný učitel, který již má zkušenosti s vyučováním v 1. ročníku, učitelka mateřské školy nebo vychovatelka školní družiny.

Navázání kontaktu s rodinou a získání její důvěry je velkým přínosem pro práci v přípravné třídě a pro vzdělávací dráhu dětí. Učitel se musí stále snažit o kontakt s rodinou, vzbudit u rodičů zájem o výsledky činnosti dětí, jejich úspěchy i problémy. Rodiče by měli být seznamováni s možnostmi, jak mohou svým dětem pomoci – a to prostřednictvím všech způsobů, které se učiteli podaří realizovat, ať už jsou to návštěvy v rodinách, návštěvy rodičů ve škole při vyučování nebo besídkách či jiných společných akcích, výletech, schůzkách rodičů aj. Rodiče by měli být přesvědčeni, že učitel má opravdový zájem o rozvoj jejich dítěte a že docházka do přípravného ročníku je pro jejich dítě přínosem.

Výchovný a vzdělávací obsah přípravné třídy

Výchovný a vzdělávací obsah přípravné třídy je rozpracován do následujících okruhů učiva:

- vytváření kulturně sociálních a hygienických návyků
- rozumová výchova (rozdělená na oblast jazykovou a komunikativní, oblast matematických představ a oblast rozvoje poznání)
- hudební výchova
- výtvarná výchova
- pracovní výchova
- tělesná výchova

Učivo jednotlivých okruhů je často propojeno (např. pracovní výchova a výtvarná výchova). Jazyková výchova, hudební výchova a vytváření kulturně sociálních a hygienických návyků prolíná celým vyučovacím procesem.

A) Vytváření kulturně sociálních a hygienických návyků

Kulturně sociální a hygienické návyky se u dětí rozvíjí postupně v průběhu celého výchovně vzdělávacího procesu v přípravné třídě. Hygienickým návykům je třeba věnovat nejvíce pozornosti zejména v prvních týdnech a upevňovat je neustálým opakováním. V průběhu přípravné třídy je třeba děti vést k tomu, aby se postupně učily:

- přizpůsobit se školnímu režimu dne
- navazovat sociální vztahy, přijatelnou formou komunikovat
- zapojovat se do činnosti ve třídě
- zachovávat pravidla chování (poděkovat, omluvit se, neskákat do rozhovoru)
- porozumět běžným pokynům, podřídit se jim
- samostatně plnit úkol zadaný učitelem
- soustředit se na hru nebo vykonávaný úkol, nezabývat se ničím jiným
- mít povědomí o tom, co je dobré a co špatné
- chápat souvislost mezi tím, co se udělá teď a co později

- přijmout úkol, cítit zodpovědnost za jeho splnění, překonat pohodlnost, zvykat si na přiměřené ocenění výkonu, vážit si práce druhých
- samostatně se oblékat, obouvat, vázat tkaničky, stolovat, používat příbor
- pomáhat dětem, které to potřebují, neubližovat si navzájem
- udržovat pořádek ve svých věcech, udržovat čistotu oděvu
- umývat si ruce po použití WC a před jídlem, používat kapesník
- uklízet hračky a pomůcky, mít radost z upraveného prostředí
- projevovat kladné postoje v péči o přírodu.

B) Rozumová výchova

1. Oblast jazyková a komunikativní

Cíl: Systematické rozšiřování slovní zásoby a vytváření správné gramatické stavby jazyka. rozvíjení komunikativních dovedností, které jsou jak základem dorozumění, tak základem k získání dalších vědomostí. Rozvoj plynulého vyjadřování, paměti a myšlení.

Vzbuzení zájmu o knihu, o dětskou literaturu.

Osvojení několika básní, říkanek. Dramatizace.

Obsah učiva

- rozšiřovat slovní zásoby, její aktivní používání
- rozvíjení komunikativních dovedností pomocí promyšlených otázek a cílených didaktických her, pomocí obrázků, hraček apod.
- tvoření jednoduchých odpovědí
- vedení dětí k povědomí o gramatické správnosti pomocí pohádek, povídek
- vedení dětí k celkově správné výslovnosti, hlasitosti i tempa řeči
- mluvit zřetelně, srozumitelně, v jednoduchých větách
- zvládání běžné dorozumívací situace – ptát se a odpovídat, vyjádřit jednoduchý vzkaz
- rozvíjení dialogu mezi dětmi a učitelem – jednoduché vyprávění, popis, vlastní prožitky a přání
- soustředění pozornosti na poslech pohádky, pochopení textu, postupně reprodukovat jednoduše obsah, pochopit souvislosti

- memorování pohádek, říkanek, recitace básniček – nejdříve společně s učitelem, postupně samostatně
- příprava na analyticko-syntetické činnosti pomocí rytmyzace, říkadel, vytleskávání, sluchové rozlišování délky samohlásek
- popis obrázků, řazení obrázků podle časové posloupnosti, vyprávění podle obrázků
- dramatizace pohádky (vystihnout charakter postavy), využití maňášků, loutek, masek
- seznámení s knihami, prohlížení obrázků, orientace v dětské obrázkové knize, v dětské obrázkové encyklopedii, pohádce, dětském časopise (pozitivní vztah ke knize – neničit)
- tvoření vět k obrázkům, motivace ke čtení
- rovnání písmen z plastické hmoty do řádků, poznávání některých písmen

Pozn.: Na jazykovou výchovu je třeba klást důraz při každé činnosti v průběhu dne – při hrách, vycházkách aj. Řeč dítěte je třeba systematicky podněcovat a kladně hodnotit i při jen částečném úspěchu. Na špatný tvar slova neupozorňovat, ale zopakovat tvar gramaticky správně. Dětem s poruchami výslovnosti je třeba umožnit logopedickou péči ve škole nebo prostřednictvím logopedické poradny.

2. Oblast matematických představ

Cíl: Rozvíjení logického myšlení, úsudku a přesného vyjadřování, prostorové představivosti a orientace v prostoru, vytváření prvotních představ o čísle.

Intuitivní seznámení se s některými matematickými pojmy na základě činnosti žáka.

Osvojení si základních prvků numerace v oboru přirozených čísel do 5.

Obsah učiva:

- třídění předmětů (zvláště podle vlastností)
- vytváření různých konkrétních souborů
- orientace v prostoru (před, za, nad, pod, vedle, blízko, daleko, nahoře, dole, vpravo, vlevo)
- porovnávání souborů předmětů přiřazováním (stejně, více, méně)
- přirozená čísla 1 – 5, číselná řada

- počítání předmětů v daném souboru (po jedné)
- vytváření různých konkrétních souborů s daným počtem prvků
- používání čísla k vyjádření počtu a pořadí (první, poslední)
- poznávání geometrických tvarů: čtverec, kruh, trojúhelník, obdélník – na základě práce se stavebnicemi, vyhledávání v okolí žáka
- poznávání geometrických těles: krychle, koule, válec na základě práce se stavebnicemi, vyhledávání v okolí žáka
- skládání obrázků z geometrických tvarů, stavění staveb ze stavebnice, kreslení na čtverečkovaném papíru.

3. Oblast rozvoje poznání

Cíl: Rozvoj poznání dítěte – seznamování se s základními poznatky o životě ve společnosti a přírodě v jeho nejbližším okolí.

Obsah učiva

- jméno, adresa
- rodina, rodiče, sourozenci
- byt, zařízení
- zvyky, tradice
- škola, chování ve škole
- získávání kladného vztahu ke škole
- orientace v okolí, chování na ulici, reagování na světelné signály semaforu, dopravní prostředky
- město, ulice, dům, okolí, cesta do školy
- pozdrav, osvojování základních společenských pravidel
- péče o zdraví
- pojmenování částí těla, rozlišovat pravou a levou stranu
- příroda kolem nás v průběhu ročních období
- stromy, květiny (ochrana přírody)
- ovoce, zelenina
- seznámení s domácími a některými volně žijícími zvířaty, užitečnost zvířat pro lidi (neublížovat) – vztah ke zvířatům

- pozorování práce dospělých v různých prostředích
- postupné vytváření časových představ (dnes, včera, zítra, ráno, večer, částečně dny v týdnu, roční období).

C) Hudební výchova

Cíl: Povzbuzování muzikálnosti dětí a jejich pohybové kultury. Jednoduchá rytmižace, tanec. Nácvik jednoduchých písní a tanců.

Obsah učiva

- dechová cvičení
- rozlišování zvuků hudebních nástrojů
- rytmižace říkadel
- zpěv písniček s důrazem na správnou melodii a rytmus
- zpěv společně s učitelem a později až k samostatnému projevu (přiměřeně náročné)
- vytleskávání rytmu, vyjadřování pohyby
- zpěv tiše – nahlas, silný – slabý tón
- reagování na pokyny – kdy začít
- seznamování s technikou hry na jednoduché hudební nástroje (napodobování, rozlišování, reprodukování)
- vystižení rytmu – např. tleskáním, bubínkem, triangl
- vyjádření hudby přirozeným pohybem, reagovat na změnu rytmu
- poslech hudby, písniček (včetně romských)
- poznávání známých písní podle úryvků melodie
- nácvik tanečků.

Pozn.: Děti mají rády hudbu, většinou i mají smysl pro rytmus. Je proto vhodné poskytnout jim tyto aktivity při různých příležitostech v průběhu dne, neboť přispívají k odreagování dětí, k překonávání únavy a koncentraci jejich pozornosti. (Při práci s romskými dětmi, např. při nácviku romských písní a tanců je vhodná příležitost ke spolupráci s rodinou nebo romskými iniciativami).

D) Výtvarná výchova

Cíl:

Vytváření základních dovedností práce s tužkou, rozvoj smyslového vnímání, pozornosti, představivosti a grafomotoriky. Rozeznávání základních barev. Vytváření vztahu k prostředí.

Obsah učiva:

- vytváření základních dovedností práce s tužkou (správné držení tužky), štětcem a barvami, rozmývání barev
- využívání plochy papíru (nahore, dole)
- cvičení v rozeznávání základních barev a poznávání doplňkových
- kreslení na velkou plochu papíru
- kreslení křídou na tabuli, kreslení houbou
- práce s omalovánkami
- dokreslování obrázků
- obkreslování s cílem nácviku opisování z tabule či knihy
- kreslení a malování na různé náměty na základě vlastní volby i na dané téma, např. ilustrace k pohádce – postavy, dopravní prostředky, zvířata, náměty z přírody aj.
- dekorativní práce – např. vyzdobení pozvánky, vánoční přání
- vystřihování, nalepování
- rozvoj jemné motoriky a grafomotorické dovednosti potřebné k výuce psaní
- vizuální vnímání odlišností různých tvarů, rozměrů
- rozlišování čar a vlnovek, barev, dlouhý, krátký – podobnosti a odlišnosti (různé druhy čar – svislé, šikmé, rovné, vlnovky, smyčky „psaní“ do linek, pokusy o „psaní“ hůlkovým písmem (např. vlastní jméno)
- pozorování obrázků, cvičení pozorovací schopnosti
- pěstování citu pro úpravu a čistotu práce

Pozn. Dbát na správné držení tužky u leváků.

E) Pracovní výchova

Cíl: Rozvoj jemné motoriky, získávání základů manuální zručnosti a pracovních návyků, seznamování s technikou práce s jednoduchými pracovními nástroji.

Obsah učiva:

- vytváření hygienických návyků, sebeobsluha, stolování
- skládání stavebnic (kostky, Lego, Puzzle)
- hry s korálky (koordinace rukou a zraku)
- tvoření z modelíny – zvládání základních dovedností, jako je mačkání, hnětení, válení, prostorová představivost
- používání jednoduchých pracovních nástrojů – bezpečnost
- práce s papírem – stříhání, vystřihování, vytrhávání, nalepování, skládání
- používání různých materiálů a technik
- dodržování stanoveného postupu při práci – pozorně sledovat zadání, dokončit začatý úkol, uklízet hračky a materiál, spolupracovat s druhými, nerušit ostatní při práci
- udržování čistoty při práci, s pomocí vyučujícího udržovat vzhled třídy, vytváření vztahu k prostředí školy
- plnění drobných úkolů ve třídě – rozdávání a uklízení pomůcek, zalévání květin, mazání tabule apod.
- rozvíjení vůle, cílevědomost, soustředěnost prostřednictvím pracovní aktivity
- vytváření poznatků o významu práce (úměrně věku)
- upevňování kladného vztahu k práci (radost z vykonané práce)
- šetrné zacházení s předměty
- využívání všech vhodných příležitostí k uplatnění takových činností, které zlepšují manuální zručnost a jemnou motoriku, která je základem pro výuku psaní.

F) Tělesná výchova

Cíl: Umožnit dětem radost z pohybu, rozvíjet jejich základní pohybové dovednosti, posilování pohybové výkonnosti a zvyšování tělesné zdatnosti.

Obsah učiva:

- nácvik správného držení těla
- seznamování s prostředím tělocvičny (respektování pravidel) – rozvíjení základních pohybových dovedností dětí
- pohyb podle pokynů, napodobování pohybu zvířat
- orientace v prostoru
- dechová a uvolňovací cvičení
- chůze po schodech, po lavičce či jiném nářadí
- výstupy a sestupy po žebřinách
- běh, skoky, poskoky, přeskoky přes nízké překážky (kotoul), skoky z místa, seskoky na měkkou podložku
- hry s míčem – házení, chytání, koulení, přehazování, házení na cíl
- přetahování
- rovnováha
- tanečky a písňe (prostupují celým vyučovacím procesem)
- hry na sněhu (bezpečnost)
- plavání (podle možností)
- jízda na koloběžce, tříkolce (podle možností)
- zdravotní cviky

Materiální vybavení

Pro přípravný ročník je vhodné vybrat prostornou třídu s prostorem pro vyučování (stolečky, židličky) a na hry, tanečky, dramatizaci apod. Nepoužívat koberec – nehygienické (hmyz, infekce), vhodnější pro hry jsou dětské omyvatelné skládací podložky.

Potřebné je vybavit třídu vhodnými pomůckami: maňásci, plyšová zvířátka, panenky, nákladní autíčka, stavebnice jako Lego – velké tvary, stavebnice z kostek, geometrické tvary, magnetické tabulky, Puzzle – jedny pro 2 žáky, barevné korály, hokej, fotbal, Člověče nezlob se, písmenka z umělé hmoty a další stavebnice a hry.

Důležité je obstarat pro děti tužky zanechávající výraznou stopu (např. Plasticolor), pastelky, barvy, štětce, nůžky, velké formáty papíru (např. i balícího, který lze rozřezat na formáty různých tvarů), stírací tabulky, fixy, lepidlo, modelovací hmotu, sešit, notýsek a další dle výběru učitele.

Je možné využívat také učební pomůcky a názorný obrazový materiál pro mateřskou školu, případně pro 1. ročník zvláštní nebo základní školy.

Rozvoj činností a okruh znalostí, ke kterým by mělo být dítě na konci přípravné třídy dospět

A) Sebeobsluha

- myje si ruce, čistí si zuby, češe se atd.
- samostatně používá toaletu
- samostatně se obléká, uklízí si oblečení
- samostatně jí, postupně používá nůž, vidličku
- udržuje kolem sebe pořádek a čistotu

- dovede po sobě uklízet

B) Motorika

- dobře chodí po schodech nahoru a dolů
- při chůzi nevráží do ostatních
- běhá, skáče, přebíhá, skáče přes švihadlo
- hraje si s drobnými předměty, s velkými kostkami, dovede stavět ze stavebnice
- umí zaujmout různé pozice, udržuje rovnováhu
- kontroluje své tělo
- zúčastňuje se různých pohybových her
- pohybuje se v prostoru podle daných pokynů
- udrží rytmus (rytmický tanec)

C) Sociální dovednosti

- dovede jednat s ostatními, zná a používá jména spolužáků i dospělých
- navazuje a udržuje přátelství
- dovede požádat o pomoc dospělé, kamarády
- přijímá zodpovědnost za své činy
- dovede se orientovat na známých místech i bez dozoru
- dovede se přemísťovat ve známém prostředí
- uznává autoritu dospělého, projevuje k němu pozitivní vztah
- zachovává běžná pravidla společenského chování: zdraví při příchodu, odchodu, poděkuje, omluví se
- dodržuje soužití se skupinou vybranou i libovolnou
- dovede se soustředit, nevyrušuje ostatní z činnosti

D) Oblast jazyka, komunikace

- dovede poslouchat a klást jednoduché otázky
- naslouchá celému příběhu během vyprávění
- vypravuje o svých zkušenostech, událostech v logické návaznosti
- dovede reagovat na pokyny
- aktivně se zapojuje do společné konverzace
- má schopnost komunikovat v různých prostředích a při komunikaci bývá ostatními pochopeno

- umí zacházet s knihou
- dotazuje se na pojmenování písmen
- napodobuje psaní
- napíše své jméno nebo iniciály
- umí používat aktivní základní slovní zásobu
- chápe obsah čteného, dovede reprodukovat
- memoruje básničky, říkanky, přísloví
- dovede pojmenovat předměty denního použití
- umí vyprávět pohádku, dramatizovat ji

E) Oblast matematických, časových a prostorových představ

- vnímá a poznává
- časové vztahy: začátek, prostředek, konec, první, poslední, nyní, před, potom, včera, dnes, zítra, rychle, pomalu, částečně dny v týdnu a roční období

kvantitativní vztahy: hodně, málo, víc, než, stejně, méně, všechno, nic, stejný, jiný, tolik jako, několik, plný, prázdný

prostorové vztahy: uvnitř, vně, nahoře, dole, před, za, nad, pod, tady, tam, první, poslední, vedle, blízko, daleko, na jedné straně, na druhé straně, vpravo, vlevo – řadí předměty na základě podobnosti či odlišnosti, podle určitých vlastností

- poznává a rozlišuje geometrické tvary kruh, čtverec, obdélník, trojúhelník
- umí počítat předměty v daném souboru
- tvoří konkrétní soubory s daným počtem prvků
- používá číselné řady 1 – 5 pro počítání předmětů

F) Hudební projev

- zpívá písničku s důrazem na správnou melodii a rytmus
- zpívá ve skupině podle pokynu
- vytleská rytmus
- vyjadřuje daný rytmus různými pohyby

- doprovází zpívané písně na jednoduchý hudební nástroj (bubínek, triangl atd.) s důrazem na rytmus
- naslouchá částem hudebních skladeb, vyjadřuje pocity a dojmy z poslechu
- umí zatančit jednoduché tanečky s důrazem na ladnost a přesnost pohybu

G) Výtvarný projev

- poznává barvy
- ovládá a používá základní techniky výtvarného projevu
- dovede vybarvovat obrázky
- dovede obkreslovat
- dovede vystříhovat základní obrazce
- modeluje i maluje podle předlohy i vlastních představ
- na obrázcích které kreslí, jsou rozpoznatelní lidé či předměty